

Huisdieren in de ouderenzorg: de werkwijze van Stichting ZorgDier Nederland

JAN VAN SUMMEREN

Stichting ZorgDier Nederland biedt sinds 2003 huisdier ondersteunde interventies waardoor mensen met psychische problemen, verstandelijke beperkingen en kwetsbare ouderen wekelijks de voordelen ondervinden van contact met huisdieren. ZorgDier is een goed doel met als missie zoveel mogelijk kwetsbare mensen toegang te geven tot deze dierbare vorm van aandacht.

Huisdieren inzetten vraagt om kennis

Steeds meer instellingen die zich bezighouden met de zorg voor ouderen worden zich ervan bewust wat het gemis van een huisdier voor deze mensen betekent. Immers: meer dan zestig procent van de Nederlandse bevolking is opgegroeid met een of meer huisdieren. Er wordt geëxperimenteerd met robotdieren, medewerkers die een eigen dier mee naar het werk nemen, residentiekatten en therapiehonden en steeds vaker worden zelfs loslopende honden gesignaleerd in verpleeghuizen. Zorg- en welzijnsmedewerkers verwerven tijdens hun opleiding geen inzichten over de inzet van huisdieren ten bate van hun toekomstige cliënten, terwijl hieraan in toenemende mate een belangrijke rol wordt toegekend. Het is onverstandig en niet zonder risico huisdieren in te zetten zonder een gedegen basis, kennis en vaardigheden. ZorgDier heeft sinds de oprichting 300 vrijwillige dierbegeleiders en 80 professionals opgeleid om zoveel mogelijk mensen toegang te geven tot verantwoord en structureel contact met dieren.

De stichting heeft haar expertise mede te danken aan de intensieve samenwerking met gerenommeerde organisaties in Italië en de Verenigde Staten. De Capaciteitsgroep Klinische Psychologie van Universiteit Utrecht heeft in opdracht van ZorgDier in de beginjaren een aantal effectstudies verricht om de meerwaarde van de opgeleide vrijwilligers met hun huisdieren vast te stellen. Daarnaast houdt ZorgDier in samenwerking met de deelnemende instellingen regelmatig enquêtes naar de behoefte aan contact met dieren onder ouderen en andere kwetsbare groepen bewoners.

Effecten van zorgdieren

Verantwoord huisdiercontact heeft een activerend en vaak ook therapeutisch effect. Dit blijkt ook uit bovengenoemde onderzoeken: het verhoogt de levenskwaliteit van mensen met een psychische of lichamelijke ziekte of beperking. Contact met een dier kan ertoe bijdragen dat mensen opnieuw sociale contacten met anderen ontwikkelen. Denk hierbij aan een oudere die nooit meer buiten

kwam, maar wel samen met een vrijwillige huisdierbegeleider de hond wilde helpen uitlaten. Buiten kwam hij iemand tegen met wie hij in gesprek raakte over de honden die ze vroeger hadden. Ook als mensen door beperkingen niet meer voor hun eigen huisdier kunnen zorgen, kan het contact met zorgdieren een positieve uitwerking hebben. Het aaien van een kat of hond heeft op veel mensen een rustgevende uitwerking. De wekelijkse contacten met de zorgdieren verminderen psycho-sociale onrust en stimuleren beweging en de fijne motoriek. Ook angst en eenzaamheid worden minder door gericht aangeboden huisdiercontact. Alleen al het kijken naar het speelse of fascinerende gedrag van een dier kan een sterke impuls geven aan het geheugen van oudere mensen, waardoor zij weer in het hier en nu komen. Wat hierbij zeker een rol speelt is dat dieren niet oordelen waardoor men gewoon zichzelf kan zijn. En als de oudere dierenliefhebber elke week bezoek krijgt van 'zijn' hond of kat biedt dit ook structuur en ritme.

Huisdier ondersteunde interventies

In de praktijk ziet ZorgDier dagelijks veel van deze effecten. Een ZorgDier-vrijwilliger die met haar katten een afdeling voor jonge mensen met dementie bezoekt, stelde enkele foto's van haar dieren ter beschikking aan de bewoners. De activiteitenbegeleider ontdekte dat alleen al tussen de wekelijkse huisdierbezoeken het tonen van deze foto's ontspanning bood. Hierdoor werken de bewoners gemakkelijker mee aan andere noodzakelijke onderdelen van de zorgverlening.

Een andere vrijwilliger gaat met een grote, witte hond elke week op bezoek bij een bejaarde, dementerende mevrouw. De oudere dame knuffelt de hond en geeft hem koekjes. Daarna gaat zij naar de dagbesteding waar een kunstenaar teken- en schilderles geeft. Op een van de bezoekdagen tekende mevrouw daar een grote, witte hond. Ze schreef hier in grote letters 'grote witte hond' onder. De kunstenaar bewonderde de tekening en vroeg of mevrouw er nog een wilde maken. Tot haar verbazing tekende de cliënte opnieuw een

grote witte hond. De bejaarde dame kon het huisdierbezoek dus twee keer terughalen en letterlijk uittekenen.

Geen hondentrainers

Toen ZorgDier in 2003 werd opgericht, was de stichting pionier op het gebied van huisdier ondersteunde programma's. Inmiddels zijn er meer aanbieders die iets met dieren doen. Vaak zijn deze initiatieven emotie- of commercieel gedreven en ontbreekt een professionele, integrale en geborgde aanpak. De stichting vermijdt de term therapiehond omdat hierdoor vaak onterecht verwachtingen worden gecreëerd die ook ten koste kunnen gaan van het dierenwelzijn. ZorgDier werkt uitsluitend vanuit de intrinsieke en authentieke kracht van huisdieren. De instructeurs zijn geen hondentrainers die bepalen wat een dier moet doen. Huisdieren die overgeconditioneerd zijn, kunnen moeilijker van nature de verbinding met vreemden aangaan. Kwaliteit is bij de stichting gebaseerd op de natuurlijke spontaniteit en talenten van huisdieren en hun geselecteerde en opgeleide 'baasjes'.



Integrale aanpak

ZorgDier krijgt jaarlijks meer dan 200 aanvragen van instellingen die graag huisdierbezoek willen organiseren voor een of meerdere ouderen. Het is belangrijk om eerst draagvlak te creëren binnen de instelling. De stichting ondersteunt daarbij. De meeste medewerkers hebben immers geen of weinig ervaring met het professioneel inzetten van huisdieren bij interventies. Ook bestaan er nog veel vooroordelen in verband met allergieën, stank, bijten, veronderstelde extra werkdruk of gewoonweg de onbekendheid met het fenomeen. Om de neuzen dezelfde kant op te krijgen moet er wel wat wilskracht getoond worden door de aanvragende instelling. Bijvoorbeeld door een interdisciplinaire bijeenkomst voor uitleg over de voordelen, eventuele contra-indicaties en de projectmatige aanpak van een zorgdierproject. ZorgDier brengt samen met de instelling de cliëntvraag in beeld en stelt op basis daarvan een plan van aanpak op. De stichting adviseert en ondersteunt de instelling ook bij het verwerven van de benodigde financiële middelen.

Een aanvraag komt meestal van een activiteitenbegeleider die dicht bij de oudere staat en ziet wat diegene nodig heeft. Zo viel de begeleider van een oudere dame met een verstandelijke beperking op dat zij zó van katten hield. Ze had op haar kamer een verzameling kattenbeeldjes aangelegd en nam altijd twee pluchen poezen mee in haar rollatormandje. De begeleider nam vervolgens contact op met ZorgDier. Nu gaat een opgeleide vrijwilliger iedere twee weken met haar katten op bezoek bij deze oudere mevrouw.

Langer thuis

Nu het accent steeds meer ligt op de activering en verzorging van oudere mensen in thuissituaties is het aanbod van ZorgDier hierop afgestemd. De stichting richt zich niet meer alleen op zorginstellingen, maar ook op welzijnsaanbieders op wijkniveau voor ouderen die tijdelijk of structureel een steuntje in de rug kunnen gebruiken. Speciaal opgeleide vrijwilligers zoeken met hun huisdier mensen

Een zorgdier project omvat in hoofdlijnen:

- Draagvlak vormen binnen de organisatie.
- Een wervingscampagne voor het vinden van lokale vrijwilligers met geschikte huisdieren.
- Een selectieprocedure van de aspirant vrijwilligers met hun dieren.
- Een tweedaagse opleiding, gevolgd door een intervisiebijeenkomst met feedback uit de praktijk en het uitwisselen van ervaringen.
- Het trainen van de betrokken professionals.
- Het vormen van de juiste combinaties met geschikte ouderen.
- Kwaliteitsborging in de vorm van ondersteuning op de werkvloer, intervisie en her-evaluaties.

op die in een sociaal-economisch kwetsbare positie verkeren, eenzaam zijn of die een fysieke, verstandelijke of psychische beperking hebben. De instelling weet wat er in de wijk speelt en komt bij mensen thuis, zij is aanwezig in de leefwereld van deze mensen. Door een hulpvraag aan te pakken in samenhang met de sociale omgeving werken we samen met de instelling aan duurzame oplossingen. We stimuleren hierbij de eigen kracht van mensen en zetten in op het werken met vrijwilligers.

Kwaliteit van de mens-dier combinaties

Vrijwilligers die met hun hond of kat aan de slag willen, worden in een sollicitatiegesprek samen met hun huisdier op geschiktheid getoetst. Hierbij zijn altijd een diergedragsdeskundige van de stichting en een medewerker van de instelling aanwezig die bepalen of iemand aan een project kan deelnemen. Er wordt gevraagd of men bereid is zich langdurig te committeren aan de betrokken instelling. Tijdens de hierna te volgen cursus worden de aspirant-dierbegeleiders getraind hoe zij op een veilige en verantwoorde wijze cliënten kunnen bezoeken. Er wordt veel aandacht besteed aan de cliënten van de instelling waarvoor men gaat werken. De cursus is theoretisch en praktisch. Er wordt gebruik ge-

maakt van beeldmateriaal, instructies, simulaties en praktijkoefeningen.

Na de cursus vindt tijdens een evaluatie een beoordeling plaats van de geschiktheid en de vaardigheden van het ZorgDier-team (mens en dier). Hierbij wordt onder meer in een rollenspel bekeken hoe goed de dierbegeleider het gedrag van het huisdier begrijpt en kan aansturen en hoe de samenwerking is tussen begeleider en dier. De evaluatie bestaat uit twee delen: in het eerste deel gaat het om de controle over het gedrag van het dier. In het tweede deel worden de omstandigheden nagebootst die tijdens een bezoek kunnen plaats vinden. Hieruit volgen kwaliteitscriteria en scores op de verschillende onderdelen, waarmee een competentieprofiel wordt opgesteld. Daarin staat bijvoorbeeld of een team meer geschikt is voor individueel cliëntcontact of het werken in een groep of dat het kan omgaan met complexe situaties. Zo wordt van ieder ZorgDier-team duidelijk waar de

sterke en zwakke punten liggen, waardoor de succesfactor vergroot wordt. Globaal worden van de 50 sollicitaties 15 mensen aangenomen als vrijwilliger.

'Een kat in de markt'

Een nieuwe ontwikkeling is de inzet van katten in de ouderenpsychiatrie. Uit een proefproject op een gesloten geriatrische afdeling van een GGZ instelling is gebleken dat kattenbezoek een positieve uitwerking heeft op de cliënten. ZorgDier-vrijwilliger Maike de Bont bezocht de instelling met drie van haar katten. Ze zijn gewend aan mensen en vinden het leuk door anderen aangeraakt en geaaid te worden. Maike laat haar katten eerst wennen aan de ruimte voordat de cliënten binnenkomen. Daarna laat zij de katten om de beurt aan een tuigje op tafel lopen, zodat de cliënten hen goed kunnen zien en aanraken. Als er al dieren worden ingezet in de ouderenzorg zijn dit meestal honden, terwijl katten ook

Een Zorgdier voor voormalig vrijwilligster

De oudste ZorgDier-vrijwilligster, mevrouw Fokker, is onlangs gestopt met dit werk. Op 86-jarige leeftijd werd het bezoeken van ouderen in een Tilburgse zorginstelling haar te veel en vervolgens overleed haar hondje op 14-jarige leeftijd. Zij bewaart goede herinneringen aan haar tijd als ZorgDier-vrijwilliger. "Altijd als ik met mijn hondje Bjarki op bezoek was geweest bij de cliënten, had ik een voldaan gevoel als ik wegging. Er was bijvoorbeeld een oudere gehandicapte man die nooit praatte. Tegen niemand. Toen ik daar met mijn Bjarki kwam, zei ik tegen hem: "Je moet wel 'braaf' zeggen tegen hem, anders snapt hij het niet." En hij zei 'braaf'. De hele afdeling stond versteld. Daarna vroeg ik of hij zelf een hond had gehad en vervolgens kwamen er hele verhalen, over honden en paarden... Later zat hij in de woonkamer tegen iedereen te praten." Binnenkort krijgt deze oud-vrijwilligster zelf een ZorgDier-team op bezoek. Het maakt haar niet uit wie en wat voor dieren dit zijn. "Ik kan altijd met

iedereen overweg, ook met alle dieren. Honden vind ik leuk, maar ik vind poezen ook aardig. Ik hoop dat we een eindje gaan lopen. Met mijn rollator kan dat nog wel."



Mien Fokker met Bjarki en de (inmiddels overleden) heer van de Nouweland.

Foto's: Stichting ZorgDier



zeer geschikt blijken voor dit werk. Ze zijn eigenzinniger en spiegelen op hun eigen wijze. Katten reageren ook anders op stemmingswisselingen. Uit onderzoek is gebleken dat meer dan 60% van de mensen in Nederland is opgegroeid met huisdieren. Van deze groep is 45% kattenliefhebber. De belangstelling en daarmee ook het aantal cliëntvragen voor kattenbezoek groeit. Daarom is ZorgDier gestart met de campagne 'Een kat in de markt' om vrijwilligers met katten te stimuleren om zich aan te melden.

Literatuur

Op aanvraag bij Stichting ZorgDier Nederland: www.zorgdier.nl. Voor meer informatie, kijk op de website of neem contact op via: 06-10592212.

Over de auteur

Jan van Summeren houdt zich sinds 1998 bezig met onderzoek, organisatie, kwaliteits- en financieringsaspecten binnen organisaties die zich toelagen op huisdier ondersteunde interventies en is oprichter van Stichting ZorgDier Nederland.